

Tanár a forradalom katedráján

Emlékezés Rácz Istvánra, a nyíregyházi városi munkástanács egykori elnökére

Fazekas Árpád

Rácz István, a Vasvári Pál Gimnázium magyar-francia szakos tanára 1956-ban Nyíregyháza város forradalmi vezetője volt. Sorsa az erdélyi magyarok szokványos élete: hol szülőházájában élt, hol pedig kényszerűségből átlépett Magyarországra.

A 65 éves dr. Lupkovics György után ő és dr. Molnár Jenő, a maguk 52 évével a forradalmároknak már az idősebb generációhoz tartoztak. Úgy tűnik, hogy a mártír Szilágyi László és Tomasovszky András mögött a hagyományápolásban kissé háttérbe is szorult Rácz István jelentősége. Hegedűs B. András, a budapesti 1956-os kutatóintézet igazgatója 1956 Szabolcs-Szatmárban a valóságban c. könyvemre egyebek között ekként reagált: „Személyesen különösen örültem és meghatódtam Rácz István tanár többszöri említésén, aki első zárkatársam volt a nagy gyűjtőben és igaz szeretettel és tisztelettel emlékezem rá.”

Rácz István 1904. december 23-án született Szalacs községben. Apja: Rácz József középparaszt, anyja: Rohács Mária. Középiskoláit Erdélyben végezte. Katonai idejét 1926–1927-ben már a román hadseregben teljesítette. Majd 1929-ben Magyarországra szökött: 1930-ban letette Debrecenben a magyar érettségít és beiratkozott az egyetem bölcsészeti karára. Itt nyert 1935-ben magyar-francia tanári oklevelet. Ezután különböző helyeken tanított.

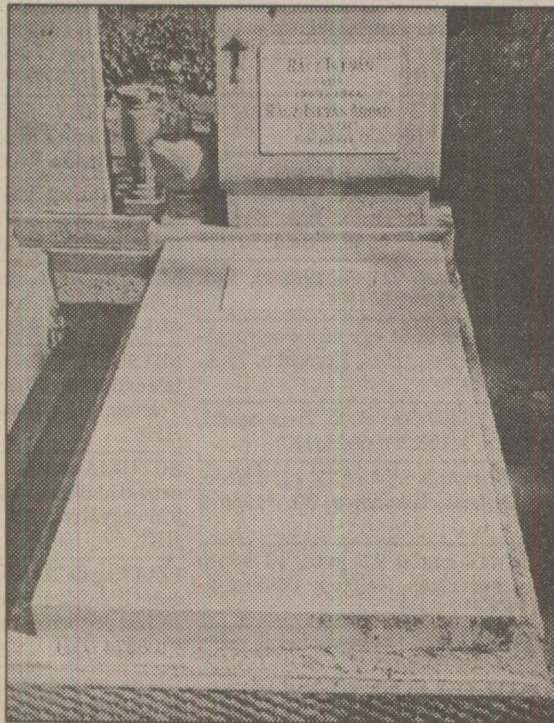
1956 október 26. és november 4. között Nyíregyházán a

városháza vezetője volt, s vádirata szerint: „1956 november 4-én a szovjet parancsnokság kénytelen volt a városi tanács épületéből eltávolítani.” Már 1956. november 6-án letartóztatták és a Szovjetunióba (Ungvár) deportálták. Ezután 5 és fél hétig, azaz 1956. december 10. és 1957. január 20. között a nagykállói elmegyógyintézetben idegösszeomlás miatt gyógykezelték. Tanártársai kezdetben nyíltan, később titokban gyűjtést rendeztek nélkülszóló családja számára.

Majd 1957. április 8-án előzetes letartóztatásba került, és a Debreceni Katonai Bíróság külön tanácsa Nyíregyházán 1957. október 24. és december 13. közötti tárgyalásán 5 évi börtönre és 1000 forint vagyonek kobzásra ítélte. Már időközben, 1957. december 1-jén ellenforradalmi tevékenysége miatt tanári állásából fegyelmileg elbocsátották.

Börtönbüntetéséből kitöltött 2 év 11 hónap és 25 napot, s feltételesen szabadult 1960. április 1-jén. Tanári állást sehol sem kaphatott. Az 1949-ben érettségizett nagykállói hálás tanítványai Budapesten egy vállalatnál dugták el rakatárosi állásba.

Hosszú évek után visszazserezték tanári jogát is, s rövid ideig különböző iskolákban

Rácz István sírja a nyíregyházi temetőben
Amatőr felvétel

órákat adhatott, s magántanítványokkal foglalkozott.

Nemsokára Nyíregyházán 1966. augusztus 3-án főérpedésben meghalt. A nyíregyházi Északi temető XXXII. parcellájának 353. sírhelyén temették el. (Itt nyugszik 1985 óta István Árpád nevű fia és 1991-ben meghalt felesége is.)

Ami 1956-os tevékenységét illeti, tény, hogy Rácz tanár diákjai, az ifjúsági forradalmi bizottság már október 25-én szervezkedtek, de október 26-i felvonulásukat nem engedélyezték. Rácz tanár úr még október 26-án (pénteken) délelőtt is tanított, s csak 14 óra után indult el a városháza felé. Az előző tanévben volt diákja, a szintén erdélyi származású Dandos Gyula hívta fel ekkor a tömegeből az erkélyre, s így lett már délután az ideiglenes Városi Munkástanács tagja, majd október 29-től az elnöke. Beszélt a városháza erkélyé-

ről, a börtön előtt, a rendőrfőkapitányság épületének erkélyéről, tüntetőket vezetett a Damjanich laktanyához. Saját készítésű bélyegzővel ő hitelesítette és írta alá Nyíregyháza összes, forradalmi kinevezését és okmányát.

Tisztségénél fogva október 28-án vasárnap 15 órakor elment tárgyalni a szovjet parancsnokságra Unatenszki Pál ezredes, kieg. parancsnok társaságában. Tagok voltak még Pintér István alezredes, Dandos Gyula és Izsák István, s megállapodtak a város nyugalma érdekében a Vorosilov laktanya szovjetek számára történő átadásában. Ekkor a szovjet parancsnok nemcsak visszakísérte őket, hanem még beszélt a városháza erkélyéről és a tömegeből felhívott egyeneket megnyugtatta. A város első embereként Rácz István búcsúztatta az itteni temetésen 1956. október 31-én a Budapestben hősi halált halt Tárnok fivéreket. Puritán felfogását jelzi 1956. okt. 30-i Megyei Nemzeti Bizottságülésén elmondott beszéde. „Egyetlen egy forradalmi tanácsnak kell lenni és egy megyei és egy városi bizottságnak. A megye intézi a megyei ügyeket, a másik városi ügyeket... nemcsak Nyíregyháza van a világon, hanem a megye többi községei is... Addig csinálom, amíg rám bízzák. Utána megyek vissza tanítani”.

Sajnos, nem így lett. Népszerűségét és nagy megbecsülését azonban jelzi, hogy az 1956-os deportálás idején elemi erővel kérdezték, követelték a munkástanácsok üzemi illetve központi ülésein az Irodaházban: Hol van Gyuri bácsi?, azaz dr. Lupkovics György, Hol van Szilágyi és Hol van Rácz tanár úr?